**Lausunto/VNEUS**
**EU-erityisasiantuntija Lamminmäki**

**Päivämäärä:** 7.10.2024

## Lausunto asiassa EJ 9/2024 vp valtioneuvoston jatkoselvitys asialle E 17/2019 vp, koskien Euroopan komission tiedonantoa vuoden 2024 oikeusvaltiokertomuksesta

Komissio antoi 24.7.2024 viidennen vuosittaisen oikeusvaltiokertomuksensa (COM(2024) 800 final). Kertomuksessa esitetään yhteenveto EU:n oikeusvaltiotilanteesta ja jäsenvaltiokohtaisiin maakohtaisiin lukuihin (27 kpl) sisällytetyt arvioinnit kunkin valtion oikeusvaltiotilanteesta, sekä näiden pohjalta annetut maakohtaiset suositukset. Oikeusvaltiokehitystä tarkastellaan neljän oikeusvaltioperiaatteen sisältämän keskeisen osa-alueen avulla: i) oikeuslaitos, ii) korruptiontorjuntakehys, iii) tiedotusvälineiden moniarvoisuus ja vapaus, sekä iv) hallitusjärjestelmän osien keskinäinen valvonta (nk. checks and balances). Komissio on myös arvioinut jäsenvaltioiden edistymistä viime vuoden oikeusvaltiokertomukseen sisällyttyjen suositusten noudattamisessa.

Oikeusvaltiokertomuksessa on tarkasteltu väistyvän komission toimikauden aikana tehtyjä toimia oikeusvaltioperiaatteen edistämisessä. Komission arvion mukaan EU:lla on nyt vuoteen 2020 verrattuna paremmat valmiudet havaita, ehkäistä ja käsitellä oikeusvaltioonliittyviä haasteita. Komission mukaan oikeusvaltiokertomuksesta on muodostunut todellinen myönteisiä uudistuksia liikkeellepaneva tekijä. Kaksi kolmasosaa (68%) vuonna 2023 annetuista suosituksista on toteutettu kokonaan tai osittain. Komissio katsoo tämän osoittavan, että jäsenvaltiot toteuttavat merkittäviä toimia noudattaakseen kertomuksessa annettuja suosituksia. Myönteisestä kehityksestä huolimatta joissain jäsenvaltioissa on edelleen järjestelmätason ongelmia ja tilanne on heikentynyt entisestään. Komission tarkoituksena on myös laajentaa kertomusta sisämarkkinoiden kaltaisiintärkeisiin kysymyksiin tarkastelemalla etenkin rajojen yli toimiviin yrityksiin, etenkin pk-yrityksiin, liittyviä seikkoja. Komission tavoitteena on myös tiivistää oikeusvaltiokertomuksen ja sen suositusten sekä EU:n talousarviosta osoitetun rahoituksen välistä yhteyttä.

Vuoden 2024 kertomus sisältää ensimmäistä kertaa maaluvut myös neljästä laajentumisprosessissa pisimmälle edistyneestä ehdokasmaasta Albaniasta, Montenegrosta, Pohjois-Makedoniasta ja Serbiasta. Tämän tarkoituksena on tukea maiden uudistuspyrkimyksiä ja varmistaa, että maat jatkavat oikeusvaltionsa kehittämistä edetäkseen kohti EU-jäsenyyttä – suosituksia laajentumismaille ei oikeusvaltiokertomuksen yhteydessä anneta. Uusia laajentumismaita on myös tarkoitus ottaa mukaan oikeusvaltiokertomukseen sitä mukaa kun niiden katsotaan olevan siihen valmiita.

**Suomen oikeusvaltiotilanne**

Suomen oikeusvaltiotilanne on hyvä. Suomen oikeusjärjestelmän katsotaan olevan edelleen erittäin itsenäinen. Suomi on edelleen yksi maailman vähiten korruptoituneista maista. Toimittajia suojaavat rakenteet ovat edelleen vahvat. Komissio nostaa esiin, että sidosryhmät ovat raportoineet lausuntoaikojen lyhenemisestä johtuvista haasteista lausuntopyyntöihin vastaamisessa.

Komission suositukset Suomelle vuonna 2024:

- jatkaa oikeusvaltion takeet ja oikeuslaitoksen kehittäminen –työryhmän työtä oikeuslaitoksen riippumattomuuden ja oikeusturvan laadun parantamiseksi.
- uudistaa lautamiesten nimittäminen oikeuslaitoksen riippumattomuutta koskevat eurooppalaiset standardit huomioiden.
- antaa vaikutusvallan väärinkäyttöä koskeva lainsäädäntö ja tehdä ehdotus ulkomaisen lahjontarikoksen määritelmän tarkistamiseksi.
- vahvistaa ministereihin ja muihin ylimpään virkajohtoon kuuluviin henkilöihin sovellettavia lahjomattomuus - ja vastuuvelvollisuuspuitteita hyväksymällä heitä koskevat menettelysäännöt.
- edistää edelleen julkisuuslain uudistamista siten, että varmistetaan asiakirjojen tehokas ja laajempi saatavuus ottaen huomioon eurooppalaiset standardit.

**Otoksia Suomen kannasta** (kts kokonaisuudessaan EJ 9/2024 vp)

Euroopan unioni on Suomen tärkein poliittinen ja taloudellinen viitekehys ja arvoyhteisö. Oikeusvaltiokysymysten osalta Suomi jatkaa toimintaansa pitkäaikaisella linjallaan ja edistää oikeusvaltioperiaatteen toteutumista ja korruption torjuntaa EU:ssa.

Oikeusvaltioperiaatteella on merkitystä kansalaisille ja yrityksille kaikkialla EU:ssa sekä EU:n toiminnan uskottavuudelle myös globaalisti sen toiminnassa kansainvälisten kumppanien kanssa. Onkin tärkeää, että unionissa jatketaan määrätietoisesti työtä oikeusvaltioperiaatteen ja unionin yhteisten arvojen ylläpitämisessä, sillä tämän avulla parannetaan eurooppalaisten demokratioiden häiriönsietokykyä ja keskinäistä luottamusta.

Oikeusvaltioperiaatteen noudattaminen on edellytys jäsenvaltioiden keskinäisluottamukselle EU:n sisämarkkinoilla ja se osaltaan varmistaa investointeja suosivan toimintaympäristön toteutuminen. Valtioneuvosto katsoo, että oikeusvaltioon liittyvien ongelmien sisämarkkinavaikutusten sisällyttäminen oikeusvaltiokertomukseen on kannatettavaa ja edistää mahdollisten haasteiden tunnistamista ennakollisesti.

Valtioneuvosto korostaa, että unionin budjetista saatava rahoitus linkitetään tiiviisti oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamiseen, varojen väärinkäytön vastaisiin toimiin ja korruption ehkäisemiseen. Tältä osin valtioneuvosto suhtautuukin myönteisesti komission tavoitteeseen tiivistää myös oikeusvaltiokertomuksen suositusten ja EU:n budjetista osoitetun rahoituksen välistä yhteyttä.